

HADİS DERS NOTLARI

4. ÜNİTE

HADİS ÇEŞİTLERİ

ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

4. ÜNİTE HADİS ÇEŞİTLERİ

1. Kaynağına Göre Hadis Çeşitleri

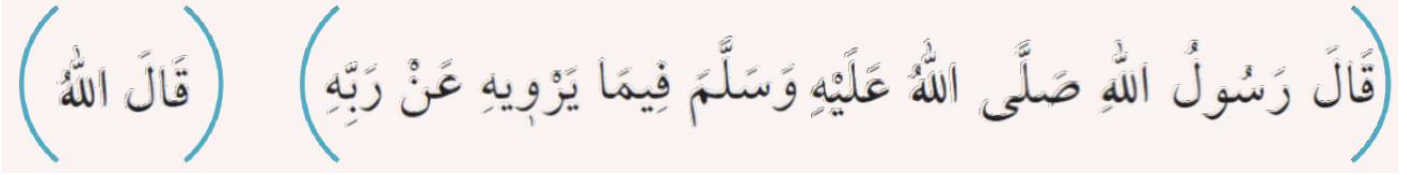
Kaynağına göre hadisler; Kutsî hadis, merfû hadis, mevkuf hadis ve maktu hadis olmak üzere dört başlıkta incelenecektir.

1.1. Kutsî Hadis

- Peygamber Efendimizin **Allah Teâlâ'nın sözü** olduğunu belirterek ifade buyurduğu hadislere **kutsî hadis** denir.
- Bu tür hadislerin kelimeleri Peygamber Efendimize, **manası ise Allah'a** aittir.
- Kutsî hadisi diğer hadis çeşitlerinden ayıran en önemli nokta, Resulullah'ın bu hadisleri Allah Teâlâ'nın söylediğini belirtmesidir.
- Bu yüzden kutsî hadise, "İlahî" veya "Rabbânî" hadis de denir.

Biliyor musunuz?

Kutsî hadisler genelde şu ifadelerle rivayet edilmiştir:

"Allah buyurdu ki"

"Resulullah Rabb'inden naklederek buyurdu ki"

1.2. Merfû Hadis

- Hem lafız hem mana olarak Hz. Peygambere ait olan hadislere merfû hadis denir.
- Merfû rivayetler Resulullah'ın sözleri, davranışları, onayları (takrirleri), ahlakı veya şemâiline (yaratılış özelliklerine) dair hadislerdir.

Biliyor musunuz?

Sahabilerin Resulullah'a nispet etmedikleri halde, kendi görüş ve düşünceleriyle söylemeleri de mümkün olmayan söz ve davranışları merfû hadis kabul edilir. Ancak Allah Resulü'ne açıkça nispet edilen hadislerden farklı olan bu rivayetlere **hükmen merfû hadisler** denir.

1.3. Mevkuf Hadis

Sahabilere nispet edilen söz, fiil ve onaylara (takrirlere) mevkuf hadis denir.

Örneğin, Hz. Ömer'in: "Vallahi biliyorum ki sen bir taşın insanlara ne yarar ne de zarar veremezsin. Eğer ben Resulullah sallallahu aleyhi sellemi seni öperken görmeseydim seni öpmezdim." (Buhârî, Hac, 5.) sözü kavli bir mevkuf hadistir.

1.4. Maktu Hadis

Tabiûna nispet edilen söz ve fiillere maktu hadis adı verilir. Tabiûn tabakasına mensup Atâ b. Ebî Rebâh ve Ömer b. Abdülaziz şöyle demişlerdir: "Büluğa ermemiş bir çocuk farz ve diğer namazlarda imamlık yapamaz." (İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, C 3, s. 206.)

Bu sözü söyleyen Atâ b. Ebî Rebah ve Ömer b. Abdülaziz tabiûn tabakasında oldukları için hadis maktû'dur.

2. Râvi Sayısına Göre Hadis Çeşitleri

Ravi sayısına göre hadis çeşitleri Mütevatir hadis, meşhur hadis ve ahad hadis olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

2.1. Mütevatir Hadis

Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun naklettiği hadislerdir. Bir hadisin mütevatir olması için gereken şartlar:

- **Ravilerinin yalan üzere birleşmesi mümkün olmamalı.**

Bazen **bir bilgi o kadar yaygın bir şekilde gelir ki** işitenler onun doğruluğunda tereddüt göstermezler. Mesela İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildiği mütevatir bir bilgidir ve herkes tarafından böyle nakledilir. Birisi İstanbul'un aslında Kanûnî Sultan Süleyman tarafından fethedildiğini iddia etse mütevatir bir bilgiye ters düştüğü için hemen reddedilecektir.

- **Her nesilde aktarılmış olmalı.**

Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan topluluğun her nesilde devam etmesi gerekir. Mesela 1999'da Marmara bölgesinde büyük bir deprem olduğu, o depremi yaşamasak da bizler için mütevatir bir bilgidir. Ancak bundan beş yüz yıl önce yine aynı bölgede bir deprem yaşandığı söylene bu mütevatir bilgi sayılmaz. Çünkü bu bilgi **nesillerden nesillere nakledilmemiştir**, yaygın olarak da bilinmemektedir.

- **Bilgi, görme ve işitme gibi duylara dayalı olmalı.**

Aklî çıkarımlar ya da inançlar mütevatirin konusu değildir. Mesela Hristiyanlar, "İsa, Allah'ın oğludur." dediklerinde bu Mütevatir haberin konusu değildir. Zira bu onların bir inancıdır. Ancak "Hz. İsa kendisinin peygamber olduğunu söyledi." Cümlesi mütevatir bir haberdir. Çünkü onun bu sözü işitmeye dayalıdır ve Hz. İsa'nın bu sözünü işiten ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan gruplar tarafından günümüze ulaştırılmıştır.

Biliyor musunuz?

Bir hadis veya bilgi tevâtür seviyesine ulaştığı zaman **kesin bilgi ifade** eder. Dolayısıyla mütevatir bir bilginin reddedilmesi söz konusu olamaz.

Mütevatir hadisler iki kısma ayrılır.

Lafzî Mütevatir:

- Bir hadisin aynı veya benzer sözcüklerle **her nesilde yalan üzere birleşmesi mümkün olmayan topluluk** tarafından nakledilmesidir.
- **Lafzî Mütevatir hadislerin sayısı azdır.**

Manevi Mütevatir:

- Resul-i Ekrem'in farklı zamanlarda söylediği sözlerin veya yaptığı hareketlerin her biri Mütevatir şartlarını taşıyabilir.
- Ancak bazen bu söz veya davranışların ortak noktası, mütevatir seviyesine ulaşır.
- Mânen mütevatir hadisler lafzen mütevatir hadislere göre çok daha fazladır.

2.2. Meşhur Hadis

- Hadisçilere göre, **her nesilde en az üç ravisi olan rivayetlere meşhur hadis** denir. Meşhur hadisler, birçok isnadı bulunduğu için genelde **sahih rivayetlerdir**.
- Ancak bu söz konusu rivayetlerin tamamının sahih olmasını gerektirmez.

2.3. Âhad Hadis

- Mütevatir şartlarını taşımayan hadisler genel olarak âhad ismini alırlar.
- Hadis kitaplarında yer alan rivayetlerin büyük çoğunluğu âhad hadislerdir.
- Bunlar ravi sayısı bakımından tevâtür şartlarına ulaşamamış hadislerdir.

Âhad kelimesi bir, tek anlamına geldiği için çoğu kere âhad hadis, tek kişinin naklettiği hadis zannedilir ki bu doğru değildir. Çünkü âhad hadis mütevatir seviyesine ulaşamamış hadistir.

3. Sıhhat Derecesine Göre Hadis Çeşitleri

3.1. Sahih Hadis

Sahih hadis, âlimlerin Resulullah'a ait olduğunu tespit ettikleri hadislerdir. Bunun tespit edilebilmesi için **hadisin isnadı ve metni incelenir**.

Bir hadisin sahih kabul edilmesi için aşağıdaki şartlarının hepsini taşıması gerekir.

✓ **İsnadın muttasıl olması**

Hadisi kitabında nakleden müelliften, Peygamber Efendimize kadar **isnadın (ravî zincirinin) kesintisiz olması gerekir**. Mesela Buhârî bir hadisi hocasından, hocası da kendi hocasından almış olmalıdır. Bu şart senedin her halkasında devam etmelidir.

✓ **Ravilerin adil olması**

İsnad zincirinde yer alan her bir şahsın güvenilir olması gerekir. Hadis nakli gibi önemli bir konuda güvenilir olmak, her şeyden önce Müslüman olmak ve Allah'tan korkmak demektir.

✓ **Ravilerin zabt sahibi olması**

Zabt, **bir şeyi iyi ezberlemek veya korumak** demektir. İsnad zincirinde yer alan raviler hadisleri ezberlerinden naklediyorlarsa onları iyi ezberlemeleri, kitaplarından naklediyorsa bu hadisleri iyi korumaları gerekir. Bu şartları yerine getirmeyen raviler zabt yönüyle kusurlu sayılırlar.

✓ **Hadisin şaz olmaması**

Güvenilir bir ravi, **diğer güvenilir ravilerin hadisleriyle çelişen bir hadis naklederse** bu hadis şâz/çoğunluğa aykırı olur.

✓ **Hadisin muallel olmaması**

Hadislerdeki **gizli kusura illet, böyle bir kusuru bulunan hadise de muallel** denir. Sahih hadis, ancak konunun uzmanlarınca bulunabilen bu tür gizli kusurlardan uzak olmalıdır.

3.2. Hasen Hadis

Sahih hadisin şartlarını taşımasına rağmen, ravilerden biri zabt bakımından kısmen kusurlu olursa hadis hasen adını alır. Sahih hadisle hasen hadis arasındaki tek fark bir ravinin hafızasının bir parça zayıf olması, zabtının istenen seviyeye çıkamamış olmasıdır.

Biliyor musunuz?

Hasen hadis de sahih hadis gibi **dinen delil olarak kabul edilen güvenilir hadisler** kapsamındadır.

3.3. Zayıf Hadis

Sahih ve hasen hadisin şartlarını taşımayan hadislere zayıf denir. Sahih hadis tanımında yer alan beş şarttan birinin eksik olması o hadisi zayıf derecesine düşürür. Bir hadiste söz konusu beş şarttan hangisi eksikse, bu hadis ona göre yeni isimler alır.

Bir hadisin zayıf kabul edilmesinin sebepleri

➤ **Ravinin zayıf olması**

Ravinin aranan şartlara sahip olmaması yahut hata yapmasıdır.

➤ **Senedin zayıf olması**

Senede **ardı ardına gelen kişilerin gerçekte hoca talebe olmaması durumunda**, birbirinden hadis rivayet edebilmesi mümkün değildir. Bu durum inkıtâ olarak ifade edilir. Senedinde inkıtâ bulunan hadis munkatî' hadistir.

Biliyor musunuz?

Zayıf hadis, **uydurma hadis demek değildir**. Peygamberimize ait olma olasılığı düşük olan hadistir. Bu nedenle birçok ilim adamı zayıf hadisleri terk etmemiş, bazı konularda delil olarak kullanmışlardır.

4. Mevzu Hadis

Mevzu hadis, **hadis diye uydurulan sözler** hakkında kullanılan bir terimdir. Tarih içinde birtakım çıkarıcı kişiler ve gruplar **Peygamberimize ait olmayan söz ya da fiilleri sanki onun sözü ya da fiilleriymiş gibi nakletmişlerdir**. Gerçekte mevzu hadisler, **"hadis" bile sayılmaz**, ancak uyduran kişi böyle bir iddiada bulunduğu için "hadis" diye adlandırılmıştır.

Peygamber Efendimiz;

“Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.” buyurarak, hadis uydurmanın büyük bir günah olduğunu bildirmiştir.” (Buhârî, İlim 38.)

4.1. Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkış Nedenleri

Grup Görüşünü Yayma

Çeşitli siyasi mezhepler içinde yer alan ama gerçekte İslam’a düşman olan bazı kişiler kendi gruplarının lehine, karşı grupların ise aleyhine hadis uydurmaya başladılar.

Örneğin siyasi mezhepler kendi görüşlerinin doğruluğunu savunmak ve görüşlerine delil sunmak amacıyla hadis uydurmuşlardır.

İslam Düşmanlığı

Hiz. Ebu Bekir döneminde Müslümanlar, İslam’ı terk ederek halifeye savaş açan kimselerle mücadele etmişler, Hiz. Ömer döneminden itibaren ise hızlı bir fetih hareketine girişmişlerdi. Savaş gücüyle Müslümanları yenemeyeceklerini anlayan ve daha sinsi bir plan geliştiren kişiler, uydurma hadisler yoluyla İslam toplumunu yıkmayı denediler.

İslam’a Hizmet Arzusu

Hadis uydurmayı tetikleyen en düşündürücü sebeplerden birisi **İslam’a hizmet etme arzusudur**. Bazı Müslümanlar çevresindekilerin **namaz, oruç gibi ibadetlere düşkün olmadıklarını görünce**, bu ibadetleri çekici hale getirmek için Peygamber adına hadisler uydurmuş ve vaatlerde bulunmuşlardır. Ancak **bu şahısların İslam’a verdikleri zarar, diğerlerinden daha fazla** olmuştur.

Şahsi Çıkar Sağlama Arzusu

Bazı sahtekârlar ise para, makam ve mevki kazanmak için hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. Mesela Abbasi halifesi el-Mehdî’nin kuş yarıştırdığını gören Gıyâs b. İbrâhim, “**Ancak ok, deve, at yarışlarından ödül alınabilir.**” hadisine “kuş yarışını” da ekleyerek halifenin gözüne girmeye çalışmıştır. Ancak Halife Mehdi, buradaki yalanı fark edince Gıyâs’ı azarlamıştır.

4.2. Mevzu Hadislere Karşı Alınan Tedbirler

- ✓ **Hadislerin isnadını** araştırmak
- ✓ **Yalancılardan isimlerini ve onların uydurmalarını** bir araya toplamak
- ✓ Bu rivayetleri **sıhhat açısından değerlendirmek**
- ✓ Halk dilinde **meşhur olan hadisleri veya farklı kitaplarda** yer alan rivayetleri tek tek incelemek

4.3. Mevzu Hadislerin Yol Açtığı Zararlar

- ✓ Resulullah’ın hadislerine karşı bir **güvensizlik ortamı** oluşturmak
- ✓ **Allah ve Resulü’ne bir eksiklik nispet** etmek
- ✓ **Allah’a ve Rasûlü’ne iftira** etmek
- ✓ **Toplumsal olarak bölünmek**
- ✓ İnsanların gözünde **İslam’ı kötülemek**
- ✓ Hayatımızı **Kur’an-Sünnet yerine hurafelerle doldurmak**

5. Muamelat İle İlgili Hadis Metinleri

1

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
« تَنْكَحُ الْمَرْأَةَ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَظَفَرُ
بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir kadınla dört sebepten dolayı evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dindar oluşu. Sen dindar olanı seçmeye bak ki bolluğa eresin."

(Buhârî, Nikâh, 16; Ayrıca bk. Müslim, Radâ, 53.)

2

عَنِ الْمُقَدَّامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
« مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ، خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ
اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ »

Mikdâm b. Ma'dikerib'den (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir kimse asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Nebî'si Dâvûd da kendi elinin emeğini yedi."

(Buhârî, Büyü, 15.)

3

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
« ... مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "...Bizi aldatan bizden değildir."

(Müslim, İmân, 164.)

4

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ:

« لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ »

Abdullah b. Amr'dan (r.a.) şöyle nakledilmiştir: "Resulullah rüşvet alana da verene de lânet etmiştir."

(Ebu Dâvûd, Akdiye, 4.)

5

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

« لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ، لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ، أَمْ مِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ »

Ebu Hüreyre'den (r.a.) nakledildiğine göre Nebî şöyle buyurmuştur: "Öyle bir zaman gelecek ki bir kişi kazancının helal mi yoksa haram mı olduğuna aldirmayacak."

(Buhârî, Büyü, 16.)

6

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

« أَبْغَضُ الْحَلَالَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ »

Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu: "Allah'ın en çok sevmediği helal eşini boşamaktır (talak)."

(Ebu Dâvûd, Talâk, 3; Ayrıca bk. İbn Mâce, Talâk, 1.)

7

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ:

« مَا خَيْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَأْتُمْ، فَإِذَا كَانَ الْإِثْمُ كَانَ أَبْعَدَهُمَا مِنْهُ، وَاللَّهُ مَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ يُؤْتَى إِلَيْهِ قَطُّ، حَتَّى تُنْتَهَكَ مِنْ حُرْمَاتِ اللَّهِ، فَيَنْتَقِمَ اللَّهُ »

Hiz. Aişe şöyle demiştir: Resul-i Ekrem iki şeyden birini yapma hususunda serbest kaldığı zaman günah olmadığı takdirde kolay olanı seçerdi. Eğer bir şey günahsa ondan en uzak duran da kendisi olurdu. Peygamber, Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnenmemiş ise şahsı adına hiç kimseden intikam almazdı. Ancak Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnenmiş ise onun cezasını mutlaka verirdi.

(Buhârî, Hudûd, 10, Ayrıca bk. Müslim, Fezâil, 77.)